

Jász Attila

Magány, derű, iránytű

Füstjelek a Hüperion-szigetéről

„Az ember csak közösségben élhet boldogan, de csak a magányban lehet isten.”

(Hamvas Béla)

tenger Aki találkozik egyszer a mediterrán tengerpart bármely részletével, természetesen veszi, hogy az életét, ami hátravan még, ott szeretné leélni. Nincs ebben semmi különös. Így volt ezzel Hamvas Béla is, Jász Attila és Csendes Toll is. Hamvas azonban már az első Hüperion-levéiben, annak legelső mondatában bevallja, majd le is számol ezzel az illúzióval. Egészen egyszerűen azt írja a második mondatban: *„És most itt vagyok.”* Mit jelent ez? Nem a tengernél, amire vágyott, amiről olyan gyönyörű, klasszikus és kedvcsináló esszéket írt, hogy az emberi lény azonnal indulni akar. Bedobál egy rövid- meg egy fürdőgatyát, néhány pólót, fogkefét, aztán indulás. CsT is elindult a tengerhez, egészen fiatalon, akkor még észak felé, a remény/telesség jeges tengere felé még (l. Caspar David Friedrich iránymutatását) mielőtt Hamvast olvasott volna. Persze, amúgy is sokáig ellenállt a Hamvas-kultusznak, a nyolcvanas évek közepén mindenki, aki egy kicsit is adott magára, Hamvasról beszélt, és próbálta megtéríteni a másikat a kezében lobogtatott stencilezett gépirattal. CsT ellenálló volt mindig, zavarta e furcsa kultusz, pedig ha beleolvasott volna, azonnal megérti, milyen fontos pillanatokat élhetne át. Az időben. Ugyanis Hamvas azt képzelte, az utókort nem fogja érdekelni, amit csinált. Nem tévedett, de akkor, egy előző évezred végén a szabadság levegőjét árasztották rosszul másolt, javítgatott papírlapjai. És akkor országos figyelem irányult rá. Ami hamar elmúlt természetesen, így önjóslata bevált. Pontosan tudta, mit csinált, és ebből mennyi látszik. Ezzel az aránytalansággal számolt és megbékélt. Az írásról azt írta *„időszerűtlen szenvedély”*. Igaza van, mindig is az volt. Csendes Toll másodszer Hamvas írásai miatt indult el a tengerhez, feleségével, mediterrán irányba, szicíliai végcéljal. Ugyanazt gondolta, mint Hamvas, mint minden normálisan érző emberi lény, ott szeretne majd öreg napjaiban élni. *És most itt vagyok*, írja laptopjába Csendes Toll Hamvast idézve. *„Itt vagyok, ebben a népben...”* – írta még később Hamvas. A feladat adva van, nincs könnyebb út, ahogy Hamvas barátja és szellemtársa, Szabó Lajos fogalmazta meg precízen: *„Büntetlenül nem lehet keveset akarni.”* Hmmmm.

szigetek A Hüperion-sziget lakója nagyon magányos. A Hüperion-sziget magányos lakója mégis egyedül. Vele vannak mind a múlt szellemei. Szellemisségei. Műveikről egykor listát is készített, mivel az emberi lény már csak ilyen listázós fajta. *Száz könyv*. CsT szintén nagyon magányos volt egykor a Bakony-szigeten,

de rajta pont Hamvas segített még időben. Elkezdte olvasni szisztematikusan a mesterien összeállított lista műveit. Szépen sorban. Ám soha nem ért a végére. Ugyanis a frissen kötött barátságok, az éppen olvasott könyvek szerzői újabbakat ajánlottak, ami tőlük is roppant hitelesnek és fontosnak tűnt. Két újabb szellemi barátságot is kötött akkoriban, meghatározót, két fiatalemberrel, akik épp egy Hamvas-különszámot állítottak össze az *Életünk* folyóiratnál 1987-ben. Így indult a Hamvas-reneszánsz. És éppen akkor adták ki a *Karnevált* is először. Egészen hihetetlennek tűnik innen nézve. Az időn túlról. Mégis, már akkor radikálisan meghatározta ez a szellemiség Csendes Toll hozzáállását a dolgokhoz. Az élethez feltétlenül, de az irodalomhoz is. Mindig többet akart, mint pusztá szöveget vagy irodalmat csinálni. Művelni akár kertként, mert: *„Büntetlenül nem lehet keveset akarni”*? Nem bizony. Ezt biztosan megértette CsT egy életre. Ahogy azt is, mit kell látni az irodalomban. *„Az egész irodalom olyan, mintha valaki kulcslyukon nézne be a nászutasok szobájába.”* Nnna.

kert Valamikor Hamvaséhoz hasonló életkörülmények között élt Csendes Toll, ha nem is inotai raktárosként, de az inotai erőmű melletti Bakonyalján, egy kis faluban. Egyszemélyes kultúrmindekenként. A Bakony maga és Hamvas *Bakony*-esszéje egyszerre költözött be CsT életébe. Húzta kifelé a könyvcímeket Hamvas listájáról, jegyzetelt és írogatott. Talán az első nagy Hamvas-élménye Csendes Tollnak mégis a *Hüperion*-levelek hozzáférhető néhány részlete volt. Nyilván ő is hasonló görögségimádatban fürdött, lubickolt, korábban Hamvas fertőzésétől mentesen. Nem úgy persze, Kerényitől és a görög mitológiától. Természetes következményként a kertmetafora és a kertben létezés méltósága is megérintette. Csendes Toll végül hazaköltözött a Bakonyból a vizek és fák városába, megörökölte anyja kültelki kertjét, és elkezdte megvalósítani az ideát. Az elképzelt kertet, a paradicsomot, ha nem is vallotta be magának. Rengeteget dolgozott, rendbe tette a kisházat, metszett, kaszált, ültetett, de nem sikerült, valahogy nem akart sikerülni. Pedig valójában maga volt a paradicsom a kert legelső, elvadult állapotában is. Igaz, kiüzetés utáni, de gyönyörű, ha meglátod benne a lehetőséget, a szépséget. CsT nem látta, csak a rengeteg belefektetett munkát. Végül eladta, és utána jött rá, mi volt a baj. A görcsös, erőn túli akarás. Nem tudta szemlélve élvezni a földi kertet, örült, megvalósíthatatlan ideát kergetett. Semmit nem értett és tanult Hamvas Bélától, semmit. Nem tudta élvezni a fák lombja közül lassan átszüremlő pillanatokot. Pedig ő világosan fogalmazott: *„Nincsenek céljaim, s ezért a jövő nem érdek. A világ van és én vagyok. Nem elég?”* Dehogy nem. Csak ehhez is meg kell érni, mint a gyümölcsnek a fán.

napfény Szikráznak a napsugarak, az év legsötétebb napja lesz. December 21-e. Az év napjai közül ebben foglalja el a legnagyobb helyet a sötétség. A mára jutó levélben Hamvas a nyárról ír Csendes Tollnak. *„Amíg lehet gyümölcsön élek. Nem elvől. Nincsenek elveim.”* Hát igen, ilyeneket csak nyáron gondol az ember. Csendes Toll fekvé ül a december végi kanapén és Hamvas szövegeivel gyógyítja magát. Lelkét, szellemét, no meg az új térdét. És gyógyul, érzi a napfényt, amiről Hamvas ír, egészen meglepő és személyes módon. *„Egyszer a tenger mellett egy*

óriási fehér kősziklán kifeküdtem a déli napra, először életemben teljesen ruha nélkül. Azelőtt azt hittem, van abban valami mélyebb értelem, hogy az ember ágyékát elfedi a nap elől, sötétben tartja, éjszakában az éjszaka szervét. Abban a pillanatban, amikor a napsugarak elárasztották azt a helyet, ahová még soha nem értek el, megértettem, hogy mi az a nevető phallosz – a napfényes, a tündöklő, derűsen átsugárzott, a szégyentelen, a görög istenszobrok mosolygó fény-ágyéka.” Minusz fokok vannak, de CsT is érzi a napfény melegét. Ott is.

nő Mi más is következhetne ezek után, alapszóként. CsT itt jön rá, ennél a cím-kénél, mi az, ami roppan rokonszenvéssé teszi számára Hamvast. A nagy témák, természetesen, de azok sok más gondolkodónál és írónál is hasonlóképpen ott vannak. De a Hüperion-levelekből, vagy akár a magánleveleiből kirajzolódó nőkép nagyon ismerős Csendes Toll számára. Idealisztikus, tehát eleve kudarcra ítélt. *„Hogy ragyogtak azok a napok! Milyen fontos volt minden szó.”* Írja elragadtatásában a Nóvel való találkozására után. De végül: *„Csak a vagy-vagy érdekelt. Középut nincs. Ezért maradtam egyedül.”* Érthető. Ahogy a házasságról írt talányos mondata egyáltalán nem az, de sejthető, mit akar mondani szinte aforisztikusan versmondásban: *„Azt hiszem, a házasság a háború másik oldala.”* Amúgy a lehetetlen vonzásában él, ez is nagyon ismerős CsT-nek. Megírja a Nőnek: *„Milyen irtózatossan nehéz lesz, milyen gyönyörű.”* Egy választ tud elképzelni, hogy azonnal odautazik hozzá Imádottja. Természetesen nem ez történt, a nő megijedt, nem is válaszolt. A pár hetes kaland rendben lett volna, de az örök kapcsolat roppant ijesztő tud lenni. Egyik szerelmének döntenie kellett közte és a családja közt, a család egy ruhát ígért, ha őket választja. A ruha győzött, abban ment el Hamvashoz közölni döntését. Hamvas kicsit (nagyon) beleroppant, de hosszabb távon rájött, ő járt jól. Mindig ennyire tipikus a dolog, tanulja CsT Hamvastól. Hogy teljesebb legyen a kép, egy hosszabb, gyönyörű levélrészlet: *„Sajátságos állapotban vagyok, teljesen bolond, mert bolondul szeretlek. De ez a szerelem éber és okos és egészséges. Bolondul éber és bolondul okos. Kétszeres bolondság, vagyis egészen tiszta örület. Most mindent merek. Szabadulóban vagyok, néhány hét, és minden ügyem rendben, olyan közel vagyok hozzád, ha nagyon kinyújtózom, már elérem az árnyékokat. Eddig minden terv fantázia volt. Tegnapelőttől kezdve minden álom teljesült, közeledek örömhöz és veszélyemhez. Az öröm rendben van, mondod, de mi a veszély? A pettyes ruha? Igen. Mennyire várnak rám valahol. Éppen amennyire én várok valakire. Csak azt nem értem, ha tényleg ennyire várunk, miért nem találkozunk?”* Natessék!

barátság Csendes Toll egy ízben, amikor a Nagy Könyv-akcióra kérték föl, és kedvenceit, az orosz írókat már lestopolták, kicsit daczból és viccből, a *Winnetou*-t választotta. Aztán komolyra fordult a dolog, mire az előadást megtartotta, már nyakig benne volt az Old Shatterhand–Xantus János-ügyben, már írta róla verses regényét, és nagy élvezettel olvasta újra gyerekkora kedvenc *Winnetou*-történeteit. Némileg zavarta ugyan a fordítás gyenge minősége, de mi lett volna, ha... Ha Hamvas Béla valóban újrafordítja az általa igen nagyra értékelt indián-regényeket. Ugyanis szorult helyzetében (mikor nem volt abban, persze) szívesen vállalt volna fordítást, mást úgyse publikálhatott, és akkor a *Winnetou*-t ajánlotta.

Nagy kár, hogy nem lett belőle semmi. Hamvas az igaz barátság könyvének tartotta ezt a világirodalmilag jelentős művet. Ha, ha, ha...

humor CsT Hamvastól tanulta meg a humor fontosságát még fiatal harcos korában. Nem mintha nem nevetett volna eleget, vagy nem mosolygott volna idióta indiánként folytonosan. De tőle azt is meg lehetett tanulni, ha nem tudsz nevetni, ha nincs humorod, véged van, semmit sem ér az életed, nem is élet, értelmetlen. Meg hogy a legnagyobb nyomorúságban (Hamvasnak ebből bőven volt része) is tudni kell nevetni. Sőt, akkor kell leginkább, mert csak az segít. A humor. „Akit az istenek szeretnek, annak megengedik, hogy vidáman haljon meg.” Még egy fontos dolog. „Mindent lehet hazudni, még az örömet is, egyedül a derűt nem.” Hamvas ezt azzal magyarázza, hogy a derű álarctalanság, vagyis maszknélküliség. És hogy ez az állapot nagyon mélyen gyökerezik. A nyíltság, a kinyílás jele. CsT felderül, akkor most valami fontosat derített fel???

csend Minél tovább olvassa Csendes Toll Hamvas írásait, újra és újra, minél inkább elmerül szövegeiben, annál nehezebb írnia róla. Az egyik legjobb magyar íróról, Európa egyik legjobb esszéistájáról, és az egyik, világviszonylatban is legjelentősebb tradicionalista gondolkodóról. De psssszzt!!!